

УДК 316.257 (045)

О.Г. Льовкіна, канд. філос. наук

ПРОБЛЕМА ВІДЧУЖЕННЯ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОЇ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Національна академія державної податкової служби України

Статтю присвячено проявам відчуження та його детермінантам за сучасної доби глобалізації. У фокусі уваги – технологічне, політичне і соціокультурне відчуження та їх наслідки. Розглядаються такі процеси та явища сучасності як глобальна інтеграція, аксіологічна криза, міжнародний поділ праці, глобалізм та ін.

Вступ

Актуальність дослідження зумовлена потребами соціальної практики в Україні, зокрема необхідністю реформування суспільного життя за доби глобальних трансформацій. На цьому шляху наша держава вирішує політичні, економічні, соціальні, культурні, національні, екологічні та інші проблеми.

Нагальною потребою стає подолання негативних проявів глобалізації. Йдеться про наростання процесів соціокультурного відчуження, проявами якого є втрата національної ідентичності, смислоттєвих компонент, розповсюдження споживацької свідомості, які деформують ментальність в Україні, насамперед, молодого покоління.

В історії філософії спроби побудови теорії відчуження, яка б містила шляхи його подолання, беруть свій початок у німецькій класичній філософії.

Аналіз досліджень і публікацій

Проблемам глобалізації та її наслідкам присвячено багато найсучасніших досліджень. Зокрема, слушно згадати монографію "Глобалізація та безпека розвитку" О.Г. Білоруса, Д.Г. Лук'яненка та ін. авторів. Науковці детально розглядаються на таких аспектах глобалізації як геополітичні зміни сучасного середовища; глобальні трансформації та безпека розвитку політичних, економічних, соціальних систем; еволюції міжнародних відносин; співвіднесенні глобальних та національних факторів; проблемах глобальних трансформацій; міжнародній економічній безпеці та інших. Досить цікавою є праця Дж. Сороса "Криза світового капіталізму. Відкрите суспільство в небезпеці", у якій розкриваються характерні особливості соціальної, економічної та політичної ситуації у сучасному світі. Автор також зачіпає морально-етичні аспекти домінування економічного порядку в сучасному світі, що закріплює та поширює цінності прагматизму, збагачення, накопичення.

У збірці наукових робіт А.І. Неклесси, А.Н. Панаріна, В.Г. Хороса та ін.: "Глобальне співтовариство: нова система координат" автори намагаються оцінити негативи та позитиви сучасної глобалізації, спрогнозувати розвиток подій в економічній, культурній, політичній сферах, осмислити роль та майбутню долю пострадянських країн в епоху становлення на планеті Нового Світового Порядку. Особлива увага приділяється негативним наслідкам вестернізації світу, американізації культури, інформаційної експансії. Отже, проблеми глобалізації стають все частіше предметом дослідження сучасних науковців.

Постановка завдання

Метою даного дослідження є вивчення соціокультурних, політичних, економічних детермінант, що спричиняють негативні прояви глобальних трансформацій.

Сучасні дослідники намагаються спрогнозувати розвиток подій в економічній, політичній, культурній сферах, осмислити роль та майбутню долю різних країн в епоху становлення на планеті Нового Світового Порядку (НСП). Проте вже перші наслідки цього процесу для більшості населення земної кулі виявились негативними. Зокрема, зростає відчуження між людьми. К. Маркс розглядав сутність відчуження як втрату людиною деякого змісту, без якого вона стає нещасливою. Відчуження частково є економічною категорією, оскільки за відносинами виробництва воно приховує відносини між людьми. Це процес, у якому від людей як членів тих чи тих класів і суспільних груп відділяються їх сили, здібності, діяльність і її результати. Останні набувають відносної самостійності і опановують суб'єктами, завдаючи їм руйнівного впливу. Проте сучасне відчуження перетворюється із переважно економіко-політичного явища на комплексну проблему, у якій тісно переплетені економічні, політичні, антропологічні, культурні, інформаційні, релігійні, психологічні та інші аспекти. Ігнорування будь-якого із них може

привести до неадекватного розуміння сутності процесів, що відбуваються в сучасному світі. Ця коротка стаття не претендує на остаточну істину. Її мета полягає в тому, щоб проаналізувати сучасні негативні наслідки глобальних трансформацій.

Основна частина

Розглядаючи економічну інтеграцію, яка є головною складовою сучасної глобалізації, слід звернути увагу на такі її ознаки як експлуатація й свідомо маргіналізація економічно слабозрозвинених країн міжнародним капіталом, криміналізація міжнаціональної економічної діяльності. Наприклад, впадає в око, що США свідомо тримають астрономічний (кілька сотень мільярдів доларів на рік) торговий дефіцит. Насправді, це означає, що вони за свої паперові долари (або ж ще електронні) отримують доступ до реальних товарів інших країн, насамперед, їх обмежених сировинних запасів.

Сучасна глобалізація характеризується трансформацією суспільних інститутів, зміною усього соціального та культурного середовища. Під прикриттям ідеології "лібералізму" (претендуючи на універсалізм, він заперечує цінність національних культур) відбувається політичний пресинг більшості країн. Крім того, світові лідери на чолі зі США активно впроваджують у масштабах усієї земної кулі власні соціально-культурні моделі, що засновані на споживацькому світогляді. Надавши економічну могутність країнам капіталістичного Заходу, науково-технічний прогрес (НТП) сприяє поширенню їх політично-духовного тотального диктату по всій планеті. Сучасні комунікаційні технології посилюють владу міжнародних бюрократичних організацій, що відстоюють економічні та політичні інтереси країн-гегемонів. Мова йде про сучасну форму технологічного відчуження: інформаційно-технічний неоколоніалізм.

Науково-технічний прогрес сприяв інтенсифікації міжнародних зв'язків та глобалізації суспільних процесів і явищ. Військова й економічна міць сучасних країн-лідерів значною мірою базується на їх техніко-інформаційній могутності. Завдяки прогресуючим можливостям сучасної техніки, мас-медійні та комунікативні засоби стають головними факторами, що впливають на створення структурованого світового співтовариства, і задають напрямок суспільним, політичним, економічним, культурним процесам на Землі.

Виробництво інтелектуального продукту й нових технологій стає все більш прибутковим і монополізується країнами "золотого мільярду". Розвинені країни сьогодні виступають постачальниками якісно нового необмеженого ресурсу – інформації та знань, отримуючи за свідомо заниженою вартістю обмежені матеріальні ресурси із країн світової периферії. Такий розподіл праці спричинює новий механізм формування і розподілу багатства. Насамперед, зростає значення людського фактора. Стрімкий прогрес нових технологій призвів до того, що головним фактором виробництва в розвинутих країнах стали здібності та знання робітників. В інформаційних суспільствах панує конкуренція знань та інформації, така ж жорстка, як і конкуренція власності. Власники гігантів матеріального виробництва, які ще декілька десятиліть тому домінували в суспільстві, сьогодні стають все більш залежними від власників засобів масової інформації. Останні починають встановлювати контроль над промисловими імперіями як всередині своїх країн, так і в усьому світі.

Виникла нова форма відчуження: інтелектуально-технологічна. Мова йде про те, що нове, інформаційне суспільство надає різні можливості розвитку на основі обмежень доступу до комп'ютерних технологій. Існують та паралельно розвиваються дві системи комунікацій. Одна – для освічених та забезпечених сучасними комунікативними засобами, інша – для тих, у кого таких засобів немає. Такий розподіл відбувається як на рівні окремих країн, так і у світовому масштабі. "Більше 840 млн. людей на Землі неграмотні, а розвинені країни переходять до всезагальної вищої професійної освіти" [2, с. 138]. У середині розвинених країн зростають нові класові суперечності між класом інтелектуалів ("білими комірцями") та рештою населення, яка має обмежений доступ до інформації ("синіми комірцями"). Ця обставина є одним із витоків антиглобалістських настроїв у західному світі.

Загострюється міждержавна економічна конкуренція, що ще більш посилює економічну асиметрію у взаємозалежності найбільш розвинених та найменш розвинених країн. Інакше кажучи, менш розвинені країни стають чим далі, тим більш залежними від багатих країн. У ході глобалізації технологічне відчуження породжує світовий розподіл праці. У теперішньому світі мають місце такі негативні явища, як нерівність економічного розвитку держав і монополізація контролю за світовими

ресурсами. Останній заснований на глобальних диспаритетах у розподілі світових матеріальних і інтелектуальних ресурсів й відповідному ієрархічному розподілі країн за політичним, економічним, культурним рівнем. Країни, що не здатні вписатися в інформаційне господарство, стають зайвим елементом у світовому масштабі – країнами-маргіналами, населення яких (насамперед, більшості країн Африки й Азії) складає справжній пролетаріат сучасності, про революційний потенціал якого писали ще неомарксистки, зокрема Г.Маркузе. Якщо за часи К.Маркса відчуження між капіталістами і найманими робітниками зумовлювалось суспільним розподілом праці всередині окремих країн, то в результаті розподілу праці на міжнародному рівні, суспільства розвинених країн самі перетворились на аналогії марксівських панівних класів, оскільки займають привілейоване місце в системі глобального виробництва і, відповідно, отримують більшу винагороду і кращу частину виробленого продукту. У свою чергу, економічне відчуження призводить до поглиблення міжнародного, міжкультурного і міжрелігійного відчуження, яке іноді виливається в антагоністичні форми, зокрема тероризм. Навіть економіки ряду країн Європейського регіону (у тому числі й України), втрачають міжнародну конкурентну спроможність, оскільки держави не мають можливості захистити національних виробників.

Інтеграція світових економік у глобальну "призводить до перекачування капіталів, переміщення кваліфікованої робочої сили та інтелекту нації з відсталих країн у передові країни... Людські спільноти відсталих країн бідніють, деградує, зростає вплив кримінальних організацій" [1, с. 53]. Криміналізація господарчо-фінансової діяльності відбувається на тлі недосконалої правової бази щодо захисту національних економік від транснаціональної економічної діяльності, анонімності інформаційних коридорів, інтенсивного розвитку транснаціональної організованої злочинності. Країни "голодного мільярду" діють як система деструктивної параекономіки, що є синтезом кримінальної економіки та тіньової економіки, у ході якого поглинаються ресурси зовнішнього світу. Така антицивілізація поступово зростає і поширює регресивні процеси на зони стабільності, що створює реальну загрозу впорядкованому світу. Світовий андеграунд розповсюджує антисоціальність через різні канали: зброю, тероризм, наркотики, "живий товар" тощо. У

такій ситуації розвинені країни (насамперед, США) намагаються виконати функцію світового поліцейського. Але їх спроби введення більш жорсткого контролю часто призводять до ще більшої дестабілізації (Колумбія, Сомалі, Руанда, Ліберія, Афганістан, Ірак та інші).

У політичній сфері інтеграція за принципом "силового глобалізму" спричиняє "демократичний дефіцит" у взаємовідносинах міжнародних організацій та національних урядів. Очевидною стає загроза суверенітету, політичній безпеці національних держав. У правовій сфері спостерігається тенденція до криміналізації господарської діяльності у результаті недосконалої правової бази міжнародної економічної діяльності, передусім, транснаціональних корпорацій. Дискримінаційна політика країн "золотого мільярду" виправдовується правовими регулятивами та ідеологічними засобами.

Диспаритети глобальної інтеграції виявляються також у рівні розвитку освіти та інформаційної сфери. Відбувається відставання абсолютної більшості країн, що розвиваються, від розвинених країн у використанні новітніх засобів інформації. Країни, що монополюють володіння високими технологіями, впроваджують політику уповільнення й обмеження НТП у країнах, що такими технологіями не володіють. У повній мірі таку дискримінаційну політику відчуває й Україна.

Перехід від біполярного до монополярного світу актуалізує проблему цивілізаційного диктату. Західна культура поширюється на весь світ, а інші культури фактично самоізолюються. Цивілізаційний тиск, культурні деформації обертаються втратою традиційних цінностей, національної ідентичності та солідарності, руйнацією звичних етичних імперативів і господарських традицій. Відповідно, підвищується вразливість незахідного суспільства щодо зовнішньої інформаційної та інтелектуальної експансії. Очевидним стає нееквівалентний обмін інформацією між світовим центром (Заходом) та периферією, а оскільки будь-який нееквівалентний обмін є експлуатацією, то можна зробити висновок про культурну й інформаційно-інтелектуальну експлуатацію Заходом усього іншого світу.

Однією зі складових системної кризи сьогодення є духовна криза, що виявляється, наприклад, у домінуванні споживацької моралі над релігійною. Саме гонитва за матеріальними цінностями призвела до втрати моральних орієнтирів і справжнього сенсу життя. Духовні

виміри буття: любов, релігія, краса, добро – набувають кількісних характеристик і перетворюються на продукти споживання. Цінності прагматизму, індивідуалізму, гедонізму відбиваються в системі освіти і науки. Навіть такі “апостоли” західного лібералізму, як Дж. Сорос, вбачають у даних явищах загрозу і вважають, що із ними необхідно нещадно боротися [2, с. 145]. Прагнення матеріального збагачення, агресивність, індивідуалізм й егоїзм поступово стають звичними характеристиками пересічних громадян навіть у незахідних країнах. Конфлікт цінностей між сучасною західною (гедоністською) та східною (традиціоналістською) культурами є однією з головних причин міжнародного відчуження.

Спільність природно-кліматичних умов проживання, перебігу головних подій історії, характеру виробничої діяльності, мови формують особливості психології (“національний характер”), етнічну мораль, сукупність традиційних цінностей, норм, правил, вимог, покликаних регулювати вчинки, діяльність як окремих індивідів, так і суспільства у цілому. Засвоєння цих норм сприяє формуванню в окремих індивідів адекватних уявлень про світ. Оскільки етнос є складною культурною, історичною, антропологічною конструкцією, то будь-яке втручання в неї, а тим більше нехтування й уніфікація культурної мозаїчності антропосфери приховує загрозу для життя всього людства. Населення периферійних країн (особливо суспільна еліта) послідовно відокремлюється від місцевих інтересів, норм та традицій. Дискредитація духовних і культурних принципів та святинь народів по суті стає технологією їх духовного знищення. У ході глобальних трансформацій розбіжності між країнами, народами й етнічними групами нівелюються, що призводить до зниження розмаїття світового співтовариства як системи. Спрощення системи, як правило, призводить до її деградації і, відповідно, знижує її життєздатність.

На сьогодні світова цивілізація характеризується глобальною морально-духовною та соціокультурною кризою, яка базується на дуеті гносеологічної та аксіологічної криз, що заглиблюються через культурно-інформаційний диктат-монолог Заходу. Цю кризу не здатна зафіксувати споживацька свідомість. Аксіологічна криза полягає в поширенні споживацьких цінностей і формуванні споживацького світогляду. Гносеологічна криза сьогодення виявляється в

нездатності особистості з вестернізованою свідомістю адекватно зрозуміти й відповідно відреагувати на складні реалії глобальних світових трансформацій.

Інформаційний колоніалізм виявляється, насамперед, у розповсюдженні інтелектуально спрощених, примітивних зразків мас-культури. Технологічна раціональність стає витокom матеріальних та духовних хибних (збочених) потреб, надаючи їх розповсюдженню глобального характеру, використовуючи для цього новітню техніку й технологію (наочним прикладом може слугувати розповсюдження порнографії через Інтернет). Глобалізм атакує свідомість псевдокультурною продукцією західної відеоіндустрії та шоубізнесу. Остання розрахована на первинний (дорефлексивний, інстинктивний) рівень сприйняття примітивної, естетично нерозвиненої людини, формує в неї специфічні зразки поведінки і стиль життя. Некритичне сприйняття творів масової культури справляє деморалізуючий вплив на свідомість, породжує людину маси, провідними характеристиками якої є відсутність глибоких інтересів, нерозвинена емоційна сфера і якій властиві водночас як агресивність (прагнення домінувати будь-якою ціною), так і конформізм (прагнення бути таким, як усі). Така людина легко піддається маніпулюванню.

Мові мас-медіа, окрім функціоналізму та алогічності, притаманна ще одна властивість, яка закріплює характерні для сучасного суспільства соціальні взаємозв'язки: це репресивність мови, яка приховується за фамільярністю, образністю, безпосередністю, цікавістю. Пізнання світу перетворюється на сприймання змонтованого образу, який постійно повторюється в загальному використанні: кожна річ одразу ж впізнається та ототожнюється зі своєю функцією. Судження набувають форми наказів, вони скоріше спонукають, ніж констатують. Комунікація чинить авторитарний тиск на індивіда, перманентно наказуючи діяти таким чи іншим способом.

Відбувається істотне скорочення мовних форм, що призводить до скорочення форм мислення. Уніфікована, функціональна мова є антикритичною. Мова мас-медіа антиісторична, тому що багато історичних понять заради кращого їх функціонування визначені за допомогою нових якостей, смислів, образів. Людина навчається забувати і живе у світі, де не існує незрозумілого, за кожною річчю та обличчям впізнаються вже бачені образи, від яких очікують лише певної дії. Можна назвати

цей процес фальсифікацією, яка означає перетворення неправди в соціально визнану "істину".

Реклама стає основою поведінки в різних ситуаціях, а ситуації також стандартні та однотипні. Мова фіксує соціальну одномірність і закріплює за словами ті значення, які слугують існуючій системі. ЗМІ діють, що люди починають мислити і жити у вигідному для маніпуляторів напрямку. Масова культура набуває ознак мозаїчності. Для більшої частини суспільства культура – продукт впливу засобів масової комунікації на соціальне поле, яке вони насичують величезною кількістю повідомлень.

Отже, репресивна свідомість і мова цивілізованого індивіда виступають як форми відчуженого існування людини. ЗМІ виступають як засоби створення відчуженої життєдіяльності. Репресивна мова і репресивна свідомість стають формами, у які виливається відчуження.

ЗМІ перетворюються на ЗММ (засоби масової маніпуляції), а їх володарі-маніпулятори, створюючи та втілюючи нові ціннісні настанови й орієнтації, формують якісно нову свідомість суспільства. Постає загроза втрати елітою відчуття реальності, оскільки зростає прірва між ідеями та уявленнями, що визріли у середині суспільства, та картиною світу, що нав'язується маніпуляторами. Отже, з одного боку, навколишній світ маніпулятори розглядають як додаток до свого "Я" і вживають будь-які заходи для того, щоб стати першими у світі, а, з другого боку, інформаційний авторитаризм, надаючи окремим соціальним групам безпрецедентну владу, загрожує нав'язуванням цілому світу утопічних, фантазмагоричних образів і моделей поведінки, що породжуються відчуженням від світу інтелектом.

Панування, що ґрунтується на управлінні свідомістю, стає непереборним, оскільки є непомітним і всюдисущим. Окремий індивід зиступає в ролі соціально скерованого споживача матеріальних та духовних благ, яким надається важлива функція соціальних орієнтирів: вони перетворюються на агентів соціального управління. Існує загроза того, що технологічний розвиток призведе до встановлення тоталітарної держави, у якій людина втратить свою індивідуальність, перетворившись на один із гвинтиків величезного механізму. Панування проникає у свідомість кожної людини, нав'язуючи індивідові спектр визначених ЗММ "хибних" потреб і перетворюючи всіх членів суспільства на функціонерів. Більшість потреб належить до

категорії хибних. Механізм соціального контролю стає дуже простим: спочатку створити певні потреби, а потім надати задоволення, щоб кожний відчував себе щасливим. Проте, не зважаючи на масове задоволення і навіть щастя, це – штучні потреби, які мають суспільний зміст та функції і визначаються зовнішніми силами, контроль над якими недоступний індивідові. Вони є продуктами суспільства, інтереси якого вимагають пригнічення. Життєдіяльність на основі хибних потреб є формою відчуженого буття цивілізованої людини.

Панування поширилось на свідомість кожної людини, дібравши риси тотального панування на індивідуальному рівні, воно не зустрічає спротиву, оскільки стає непомітним. Функціонери не здатні протистояти власній експлуатації та духовному закріпаченню. ЗМІ стають інструментом створення матеріальних та інтелектуальних потреб та надають їх розповсюдженню та закріпленню глобального, тотального характеру, використовуючи новітню техніку та технологію, можливості масового виробництва однорідних думок засобами масової інформації. Нова ідеологія несе із собою могутнє технологічне панування, бо нові форми контролю та управління діють тотально та непомітно, стверджуючи та уособлюючи собою процес відчуження. Сучасна глобалізація характеризується, насамперед, трансформацією суспільних інститутів, зміною усього соціального та культурного середовища. Одним з негативних проявів інформаційно-технічної глобалізації є масоване поширення світоглядних настанов "лібералізму" та політичний пресинг життєдіяльності більшості країн.

Глобалізація як нова ідеологія, як новий образ життя за свою основу має формування так званої "планетарної свідомості", яка є похідною від євроатлантичного бачення світу та вестернізованої споживацької моралі. Вразливість незахідного світу щодо соціокультурних інновацій загрожує зниженням культурного розмаїття людства (світовою уніфікацією). Негативні наслідки духовного колапсу набувають глобального розповсюдження. Щоб зберегти себе, людство вимагає зміни духовної основи сучасної цивілізації (зміни системи цінностей, що засновані на споживацькій моралі), пошуку нових принципів життєустрою. Подолання відчуження свідомості, створення імунітету проти інтелектуальної, інформаційної експансії Заходу стає нагальною потребою і для України.

В умовах глобальної інтеграції держав у світове співтовариство постає питання про оптимальну економіко-політичну модель майбутнього розвитку України. За умови глобалізації сучасного світу та розпаду соціалістичної системи, оптимальною задля ефективного подолання проблем людства вважається шлях конвергенції, спосіб поєднання лібералізації і протекціонізму, державного і ринкового регулювання, демократії і сильної влади, здатної забезпечити права людини і верховенство закону, поєднати глобальне мислення та національні інтереси. Тому, на нашу думку, оптимальним сценарієм розвитку України може бути той, що базується на цінностях ринкової економіки, рівних правах перед законом усіх громадян, на ідеї справедливої держави, створеної для захисту інтересів усіх громадян незалежно їх від етнічної, расової, політичної приналежності і соціального статусу. Отже, різнопланові соціальні системи асимілюються за допомогою лібералізації економічного життя та політично-культурного плюралізму.

Висновки

Отже, проаналізувавши сучасну ситуацію в глобальному просторі, можна зробити висновок про чинники зростаючої глобальної кризи. Насаджування відчуженої життєдіяльності відбувається внаслідок глобалізації новітніх технологій масових комунікацій. Особистісними вимірами відчуження в глобальному просторі стають деіндивідуалізація, психічна деструкція,

спрощення і прагматизація сприйняття, мислення та поведінки.

На даному етапі розвитку цивілізації актуалізується як технологічне відчуження – відчуження людини від досягнень науки та техніки, однонаправленість НТП, що не співвідноситься із моральними орієнтаціями та загальнолюдськими цінностями – з одного боку, так і політичне відчуження, яке полягає у відмежуванні народних мас від реальних політичних подій, у прийнятті політичними лідерами невважених рішень, що засновані на особистих амбіціях та які загострюють внутрішні проблеми та міжнародні відносини. Здругого боку відчуження стає провідною характеристикою протиріч, що характеризує людську діяльність у системі соціальних інститутів.

Отже, окреслення причин кризових явищ глобалізації надає можливість майбутнього більш докладного дослідження ряду сучасних процесів і явищ, пов'язаних з глобальними трансформаціями і встановленням Нового Світового Порядку на Землі. Отримані результати сприяють подальшому розробленню цілісної антикризової концепції сучасності.

Список літератури

1. Глобальные трансформации и стратегии развития // Белорус О.Г., Лукьяненко Д.Г. и др. // Под ред. Белоруса О.Г. – К.: Ориане, 2000. – 424 с.
2. Сорос Дж. Кризис мирового капитализма. Открытое общество в опасности. – М.: ИНФРА-М, 1999. – XXVI, 262 с.

Е.Г. Левкина

ПРОБЛЕМА ОТЧУЖДЕНИЯ В КОНТЕКСТЕ СОВРЕМЕННОЙ ГЛОБАЛИЗАЦИИ

Статья посвящена проявлениям отчуждения и его детерминантам в современную эпоху глобализации. В фокусе внимания – технологическое, политическое и социокультурное отчуждение, их последствия. Рассматриваются такие процессы и явления современности, как глобальная интеграция, аксиологический кризис, международное разделение труда, глобализм и др.

O. Leovkina

THE PROBLEM OF ALIENATION IN CONTEXT OF GLOBALIZATION

The article is dedicated to learning a problem of alienation in nowadays. This work demonstrates some modern problems, which connect with globalization: crisis processes in society, manipulation of consciousness, one-sided life, predominate values of consumption, bureaucratisation and so on. According to this conception causes and consequences of alienation is actual nowadays owing to global westernisation of the world, to spreading of social, cultural, political, economical west-european schemes on all planet.